

Z. Papp Zsuzsanna

**Áldozatok és párbeszéd-folyamatok konfliktusban és a resztoratív
igazságszolgáltatás kontextusában**

A társas kogníció két univerzális dimenziójának vizsgálata interperszonális
konfliktus során

A doktori disszertáció tézisei

Bevezető

A disszertáció két kutatást mutat be, amelyek a valós élethelyzetekben zajló elmélet-vezérelt adatgyűjtés fontosságát hangsúlyozzák és tükrözik a szerző elkötelezettségét ezen a téren. Konfliktus-kutatóként és resztoratív gyakorlati szakemberként is fontosnak tartom az elmélet-alkotók, kutatók és gyakorlati szakemberek közötti szoros együttműködést. A vizsgálataim is az alkalmazott szociálpszichológián belül a személyközi konfliktusok területére fókuszálnak.

Elméleti háttér

Az elméleti bevezető három részből áll. Az első rész az ún. Big Two elméletet (Paulhus és Trapnell, 2008; Abele és Bruckmüller, 2013) foglalja össze, amely a társas észlelés két univerzális dimenzióját azonosítja. Evolúciós, kognitív és motivációs elméleti keretben tárgyalom a jelenséget kitekintést nyújtva az észleléshez kapcsolódó érzelmi mintázatokra. Az empirikus adatok több mint hetven éves múltja, valamint a közelmúltban született elméleti megközelítések is a humán társas észlelés duális természetét támasztják alá (Fiske, Cuddy, Glick, 2007). Egy nemrégiben megjelent összefoglaló kötet szerzői (Abele és Wojciszke, 2019) a tartalom szerepének újrafelfedezéséről beszélnek a pszichológiában (a folyamatok hangsúlya helyett). Az ágenciát és a szociabilitást (Bakan, 1966) tartalmak „hasznosak különféle viselkedést motiváló erők leírásában, a társas észlelés funkciójának vizsgálatában, valamint a személyiség, az énkép és az értékek tartalmi dimenzióinak kutatásában” (Abele és Wojciszke, 2019 2. o.)

Bemutatom a Kettős Perspektíva Modelljét (KPM) (Abele és Wojciszke, 2014) amely általános hipotéziseket fogalmaz meg a Big Two elmélet alapján. Elsőként megfogalmazza, hogy a két terület közül a szociabilitás tartalmi dimenziója elsődlegességet élvez a társas észlelésben. Másodsorban, mások észlelésekor (azaz a megfigyelő perspektívából) a szociabilitáshoz kapcsolódó tartalmak nagyobb súllyal esnek a latba, mint az ágenciához kapcsolódó tartalmak. Harmadsorban, az önészlelésben ez pont fordítva tételzett, azaz az ágenciához kapcsolódó tartalmak kapnak nagyobb hangsúlyt. Ezek a hipotézisek, valamint implikációik az kapcsolódó érzelmekre vonatkozóan alapozzák meg az első kutatásom hipotéziseinek egy részét (H1-H6).

Az elméleti bevezető második része az interperszonális konfliktus szociálpszichológiai konceptualizálására összpontosít különös figyelmet fordítva a megbékélés társas érzelmi útjára (Nadler, 2002). Ezen belül a Megbékélés Szükséglet-alapú Modelljét (MSZM) (Shnabel és Nadler, 2008) tárgyalja részletesen kitérve a kommunikációs kérdésekre és az alkalmazási lehetőségekre illetve nehézségekre is. A MSZM arra a később empirikusan is alátámasztott előfeltevésre épül, amely szerint „egy viktimizációt kiváltó helyzetben a tettes és az áldozat pszichológiai sérülései asszimmetrikusak” (Shnabel és Nadler, 2008 117.o.) A tettes és az áldozat egymástól különböző identitás-fenyegetést élnek át, amelyek eltérő pszichológiai szükségletek formájában jelentkeznek. Az áldozatok kontroll-érzetében keletkezik sérülés, amely megnövekedett kontroll iránti igényben fog kifejeződni. A tetteseknek a nyilvános morális énképe sérül, amelynek visszaállítására fognak törekedni. A model szerint, ha ezek az interperszonális szükségletek kielégülést nyernek, mind a tettes mind az áldozat nagyobb hajlandóságot mutat a megbékélésre. A model alapján a szükségletek kielégítése kommunikációs üzenetek váltásának formájában képzelhető el, amelynek során az elkövetők empowerment üzeneteket, az áldozatok elfogadást kifejező üzeneteket közvetítenek a másik felé. Ezek az üzenetek pedig növelik a megbékélés esélyét. A model feltevései alapozzák meg az első kutatás hipotéziseinek egy részét (H8-H11), valamint a második kutatás kérdésfeltevéseit.

Az elméleti bevezető harmadik része a konfliktus-kezelés alkalmazott területére, ezen belül is a helyreállító (resztoratív) igazságszolgáltatás bemutatására összpontosít. Bemutatja az alapfogalmakat, a fő irányelveket, módszereket, kommunikációs alapvetéseket és a hazai jogi kontextust. A rezstoratív igazságszolgáltatás a második kutatás adatfelvételi kontextusa. Emellett a dolgozat kiemelt figyelmet szentel annak, hogy az elméleti keretek és az empirikus adatok vonatkozásait az alkalmazott konfliktuskezelés szempontjából tárgyalja.

1. Kutatás: Társas kogníció, érzelmek, attribúciók, szükségletek és megbékélés vizsgálata az interperszonális konfliktus során: kvázi-kísérlet

A vizsgálat céljai

- (1) A vizsgálat fő céljai közé tartozott, hogy hozzájáruljon ahhoz, hogy a társas és az önészlelés irodalmát gazdagítsa az észlelés aktív interperszonális konfliktus kontextusban történő vizsgálatával. Emellett a kutatás célja, hogy a KPM feltevéseit ebben a környezetben tesztelje. A MSZM empirikus irodalmát a szerző olyan módon igyekszik gazdagítani, hogy annak feltevéseit egy ökológiailag validabb kvázi-kísérleti helyzetben vizsgálja.
- (2) A kutatás célul tűzte ki, hogy vizsgálja a konfliktushoz kapcsolódó társas és önészlelés, valamint az állapot- és vonásjellegű társas szükségletek kétdimenziós tartalmi és formai struktúráját.
- (3) Cél volt továbbá az elméleti áttekintés alapján a konfliktus-szerepekhez kapcsolható (self- és másik aspektusú, kompetencia illetve moralitás alapú) érzelmi mintázatok kidolgozása és tesztelése.
- (4) További cél volt a társas észlelés és a kapcsolódó érzelmek megbékélési hajlandóságra gyakorolt hatásának vizsgálata.
- (5) Ezen felül fontos volt még az ágenciát helyreállító valamint az elfogadást közvetítő üzenetek megbékélési hajlandóságra gyakorolt hatásának vizsgálata.

A vizsgálat főbb hipotézisei

Az alábbiakban a négy főbb hipotéziscsoportot mutatom be.

I. A konfliktushoz kapcsolódó észlelés (H1A, H1B), szükségletek (H10A) és vonás-interperszonális szükségletek (H12A) faktorszerkezetének és tartalmának vizsgálata

A KPM és a MSZM alapján feltételeztem, hogy a konfliktushoz kapcsolódó társas és önészlelés, valamint a konfliktushoz kapcsolódó állapot-jellegű szükségletek kétdimenziós szerkezetet mutatnak. Tartalmukat tekintve pedig feltételeztem, hogy a főfaktorra a szociabilitás itemek (rokonszenv, moralitás, kooperáció), a mellékfaktorra pedig az ágenciát kifejező itemek (kompetencia, kontroll és erő) esnek majd. A vonás interperszonális szükségleteket mérő Firo-B kérdőív tekintetében is feltételeztem a kétdimenziós faktorstruktúra meglétét az eltérő validitási adatokra alapozva (Wiedemann, Waxenberg, Mone, 1979; Fisher, Macrosson, Walker, 1995).

**II. Konfliktushoz kapcsolódó társas és önészlelés a KPM alapján (H2-H4) és
III. Az interperszonális konfliktus érzelmi vonatkozásai (H6)**

A konfliktus-szerepek kapcsán a társas és önészleléssel (H2-H4), valamint a vonatkozó érzelmekkel (H6) kapcsolatban megfogalmazott hipotézisek összefoglalását az 1. táblázat tartalmazza.

1. Táblázat.

Konfliktushoz kapcsolódó társas és önészlelés, valamint a kompetenciából és moralitából levezethető érzelmek összefoglaló táblázata (H2-H4, H6)

Konfliktus szerep		SZELF-ASPEKTUS		INTERPERSZONÁLIS ASPEKTUS	
		Kompetenciához kötődő aspektus	Moralitáshoz kötődő aspektus	Kompetenciához kötődő aspektus	Moralitáshoz kötődő aspektus
Együttműködők <i>erényes siker</i>	észlelés	magas (cselekvő)	magas (morális)	magas (cselekvő)	magas (morális)
	érzelem	büszkeség, magabiztosság	(nem specifikus)	tisztelet, elismerés	bizalom
Csalók <i>bűnös siker</i>	észlelés	magas (cselekvő)	alacsony (immorális)	alacsony (passzív)	magas (morális)
	érzelem	büszkeség, magabiztosság, káröröm	bűntudat, lelkiismeret-furdalás	sajnálát	együttérzés
Áldozatok <i>erényes bukás</i>	észlelés	alacsony (passzív)	magas (morális)	magas (cselekvő)	alacsony (immorális)
	érzelem	szégyen	(not specific)	fenyegetettség	düh, bosszúvágy, sértődöttség, megvetés, bizalmatlanság
Kettős szerep <i>bűnös bukás</i>	észlelés	magas (cselekvő)	alacsony (immorális)	magas (cselekvő)	alacsony (immorális)
	érzelem	káröröm	(nem specifikus)	(nem specifikus)	bizalmatlanság

IV. A konfliktushoz kapcsolódó szükségletek, valamint az ágenciát növelő illetve elfogadást közvetítő üzenetek hatása (H10, H12)

A MSZM alapján azt tételeztem, hogy az áldozatok szignifikánsan magasabb szintű konfliktushoz kapcsolódó ágencia szükségleteket, míg a csalók szignifikánsan magasabb szintű moralitás szükségleteket jeleznek. A kettős szerepűek esetén mindkét dimenzió magas szintet vártam. Szintén az MSZM alapján azt feltételeztem, hogy az ágenciát növelő üzenetek az áldozatok, az elfogadó üzenetek a csalók megbékélési igényét növelik majd hatékonyabban, míg a kettős szerepűek esetén mindkét üzenettől vártam, hogy növelje a megbékélés iránti igényt.

Vizsgálati elrendezés

A fogolydilemma paradigma újfajta alkalmazását használtam a kutatásban. Ezt a paradigmát hagyományosan széles körben használják a kevert motívumú kölcsönös függőség tanulmányozására (Dreu, 2010), amely magában foglalja mind a versengés mind az együttműködés lehetőségét. Azáltal, hogy egy, a gazdasági felsőoktatásban gyakran használt elemet, a személyes tárgyalási lehetőséget beiktattam a helyzetgyakorlatba, az erkölcstelen magatartás (a csalás) lehetősége beépült a folyamatba (amennyiben nem tartották be a tárgyaláson született együttműködésről szóló megállapodást). A csaló magatartás megléte vagy hiánya a végeredménnyel együttesen (a csalók nyernek, a becsületesek veszítenek a versengő stratégia esetén) biztosította a konfliktus megjelenésének lehetőségét.

Ez a kutatási elrendezés alkalmat adott arra, hogy integráljam a Nadler és Shnabel (2015) által megfogalmazott konfliktus-szerepeket (tettes, áldozat, kettős szerepű) a Wojciszke (1994) által megalkotott, az akciók négyféle osztályozásáról szóló modelljével, amelyet a 4. ábra mutat be.

4. ábra

Kutatási elrendezés

A fogolydilemma paradigma (XY), a Duális Perspektíva Modell és a konfliktus szerepek integrálása

(De Dreu, 2010; Wojciszke, Baryla, Parzuchowski, Szymkow, Abele, 2011; Wojciszke, 1994, p. 223; Shnabel és Nadler, 2008 alapján)

		MORÁLIS ÉRTELMEZÉS	
		POZITÍV	NEGATÍV
KOMPETENCIA-ALAPÚ ÉRTELMEZÉS	POZITÍV	Erkölcös nyertes YY Kooperatív	Erkölcstelen győztes Xy Csaló (tettes)
	NEGATÍV	Erkölcös vesztes Yx Áldozat	Erkölcstelen vesztes XX Kettős szerep

Módszerek

Vizsgálati személyek

A két éves adatgyűjtés helyszíne a Budapesti Gazdasági Egyetem volt. Az adattisztítás után, a végső mintát 402 hallgató alkotta (20.6 év átlagéletkor, SD=1.6), akik közül 251 fő (62, 4%) határozta meg magát nőként. A vizsgálatra a hallgatók tanórai keretén belül került sor. A kutatásban való részvétel önkéntes volt, az adatfelvétel anoním módon történt.

Eljárás

A hallgatók egy két lépésből álló kvázi-kísérletben vettek részt, amely a fogolydilemma helyzet 6 fordulóból álló változatát tartalmazta. Kétfős (esetenként háromfős) csapatpárok dolgoztak egymással, akiket minden fordulóban egy, a versengő stratégiát jelölő X vagy az együttműködést kifejező Y tétet tegyenek meg, amelyet adott mátrix szerint jutalmaztam. A 4. és a 6. forduló kiemelkedő tízszeres, illetve százszoros tétet jelentett, amely fordulók előtt lehetőség volt a személyes tárgyalásra. A tárgyalások eredményét, valamint a csalás tényét a résztvevők a csatlapon rögzítették. A záró forduló után az eredményeket kihirdetésre kerültek és az első adatfelvétel is megtörtént. Ezután a hallgatók egy rövid empátia gyakorlatban vettek részt, amely után visszajelzést adhattak a csapatpárjuknak egy strukturált csapatvisszajelző kérdőív formájában, amely ágenciát növelő valamint elfogadást kifejező üzeneteket tartalmazott. Ezután következett az ismételt adatfelvétel. A gyakorlat után a hallgatók interneten keresztül töltötték ki a vonásjellegű interperszonális szükségleteket mérő kérdőívet.

Mérőeszközök

A mérőeszközöket az alábbi ábra listázza. A konfliktushoz kapcsolódó mérések esetén az alkalmazott skálák döntő többsége hétfokú volt, az észlelést mérő bipoláris skálán kívül mindegyik unipoláris volt.

Mérőeszközök és hipotézisek: kvázi függő változók

TÁRSAS ÉSZLELÉS (DPM ÉS SZTM) ALAPJÁN (HIPOTÉZISSZÁMOK JELÖLÉSÉVEL)	
TÁRSAS ÉS ÖNPERCEPCIÓ H1 -H4	VISELKEDÉSES SZÁNDÉK H8
<ul style="list-style-type: none"> Kompetencia dimenzió: kompetencia, erő, kontroll Morális-társas dimenzió: rokonszenv, moralitás, kooperáció 	<ul style="list-style-type: none"> Megbékélési hajlandóság Preferált reakciómód (5 választásos dichotóm item)
	A KONFLIKTUS SZÜKSÉGLET-ALAPÚ MODELLE ALAPJÁN
ÉRZELMEK H6	KONFLIKTUSHOZ KAPCSOLÓDÓ INTERPERSZONÁLIS ÁLLAPOTJELLEGŰ SZÜKSÉGLETEK H10
Szelfhez köthető kompetencia-alapú érzelmek	Ágencia szükségletek
- büszkeség, magabiztosság, szégyen, rivalizáló káröröm	- szükséglet a kontrollra, értékességre, erőre és kompetenciára
Szelfhez köthető moralitás-alapú érzelmek	Morális-társas szükségletek
- büntudat, lelkiismeretfurdalás	- szükséglet az elfogadásra, moralításra, megértésre, jóindulatra, ártalmatlanságra
Interperszonális kompetencia-alapú érzelmek	Kvázi intervenció: csapat visszajelző üzenet
- tisztelet, elismerés, sajnálat, fenyegetettség	<ul style="list-style-type: none"> Empowerment üzenetek: bocsánatkérés, felelősségvállalás, értékesség elismerése, jóindulat elismerése Elfogadó üzenetek: elfogadás, a nyilvános morális énkép helyreállítása, motívumok megértése
Interperszonális moralitás-alapú érzelmek	
- bizalom, együttérzés, harag, bosszúvágy, sértődöttség, megvetés	
ATTRIBÚCIÓK -H7	ISMÉTELT MÉRÉS H11
- ön-, másik-, feladat attribúció	konfliktushoz kapcsolódó érzemek (T2); megbékélési hajlandóság (T2)

A fentiek mellett, a vonás jellegű társas interperszonális szükségleteket mérő kérdőívet (Firo-B) a gyakorlat utáni interneten töltötték ki a hallgatók. A válaszadási arány 86 százalékos volt.

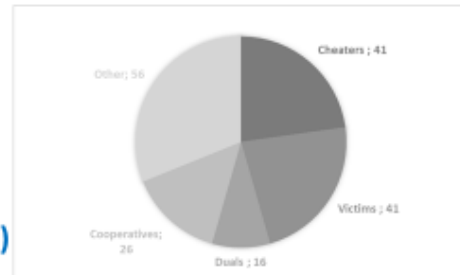
Kvázi-független változó: Konfliktus szerepek

Az alábbi ábra bemutatja a konfliktus-szerepekbe történt önszelekciót, amelyet egy 19 alkategóriából és egy 5 főkategóriából (ld. alább) álló kódrendszer egyértelműsített. A vizsgálati személyek szubjektív önbesorolásai megerősítették az objektív kategóriarendszer adekvátságát.

Kvázi független változó és moderátor változók

KONFLIKTUS-SZEREPEK:

1. Csalók: **41 csapat (91 fő)**
2. Áldozatok: **41 csapat (88 fő)**
3. Kettős szerepűek: **16 csapat (34 fő)**
4. Kooperatívok: **26 csapat (61 fő)**
5. Nem besorolható: **58 csapat (128 fő)**

Manipuláció ellenőrzése:
szubjektív önbesorolás

Moderátor-változók:

- Ismeretségi szint – adattisztítás
- Észlelt csoporton belüli kohézió (NS.)
- Vonás- társas szükségletek (FIRO-B) (NS.)

Adatelemzés

Az adatok elemzésének legnagyobb része SPSS-ben történt. Annak érdekében, hogy a csapat hatás (azaz a nem független megfigyelésből adódó torzítás) kiküszöbölhető legyen Generalized Estimating Equations (GEE) multilevel statisztikát alkalmaztam a csoportok összehasonlításakor, valamint az ismételt mérések esetén is. Az útelemzés statisztikai AMOS programban készültek. A konceptuális elemzést faktoranalízis segítségével végeztem el. A szignifikancia szintet a többszöri mérés miatt korrigáltam és a szigorúbb $p \leq 0.001$ szintet tekintettem határértéknek. Emellett jeleztem a tendenciózus eredményeket is, $0.05 \leq p \leq 0.002$ tartományban, amelyeket az ábrákon 'T'-vel jelöltem.

Főbb eredmények

Lehetséges háttérváltozók vizsgálata

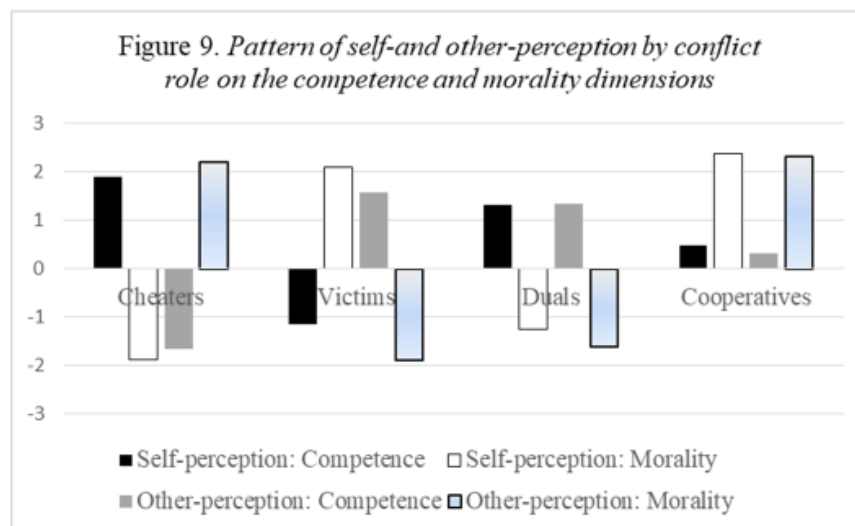
Sem a csapaton belüli észlelt kohézió, sem a vonás jellegű interperszonális szükségletek kérdőív (Firo-B) eredményei nem mutattak szignifikáns különbséget a konfliktus-szerepek csoportjai között.

I. Az észlelés és a szükségletek szerkezeti és tartalmi struktúrájának vizsgálata

Mind az ön- mind a társ észlelése során (H1A, H1B) a rokonszenv, moralitás és kooperáció itemek a Moralitás címkével ellátott faktorra esett, míg a kompetencia, kontroll és erő a második faktorra esett, melyet Dominancia névvel láttam el. A Moralitás faktor a teljes variancia 50 százalékát, a Dominancia faktor további 25 százalékot magyarázott. Ezek az eredmények összhangban vannak Wojciszke (2005) a konfliktusmentes globális benyomásformálás terén mért eredményeivel. Az önészlelést illetően a Moralitás faktor 41 százalékot, a Dominancia faktor szintén 25 további százalékot magyarázott a varianciából. A konfliktushoz kapcsolódó szükségletekről elmondható, hogy mind struktúrájuk, mind tartalmukat tekintetében jellemző a kétdimenzionalitás. Az öt tételt tartalmazó Társas-Morális faktor 44 százalékot magyarázott a teljes varianciából, míg a négy tételből álló Ágencia faktor további 17 százalék magyarázóerővel bírt (lsd. 22. táblázat alább). A vonás interperszonális szükségleteket mérő Firo-B faktorszerkezete is kétdimenziós volt, amelyek közül az elvárt és a kifejezett affekció valamint bevonás egy faktorra esett, amit Rokonszenv faktornak neveztem el a korábbi szerzők nyomán. Ez a faktor a variancia 43 százalékát magyarázta, míg az elvárt és a kifejezett kontroll alszállakat tartalmazó Dominancia faktor további 20 százalék magyarázóerővel bírt.

II. Konfliktushoz kapcsolódó társas és önészlelés a KPM alapján (H2-H4)

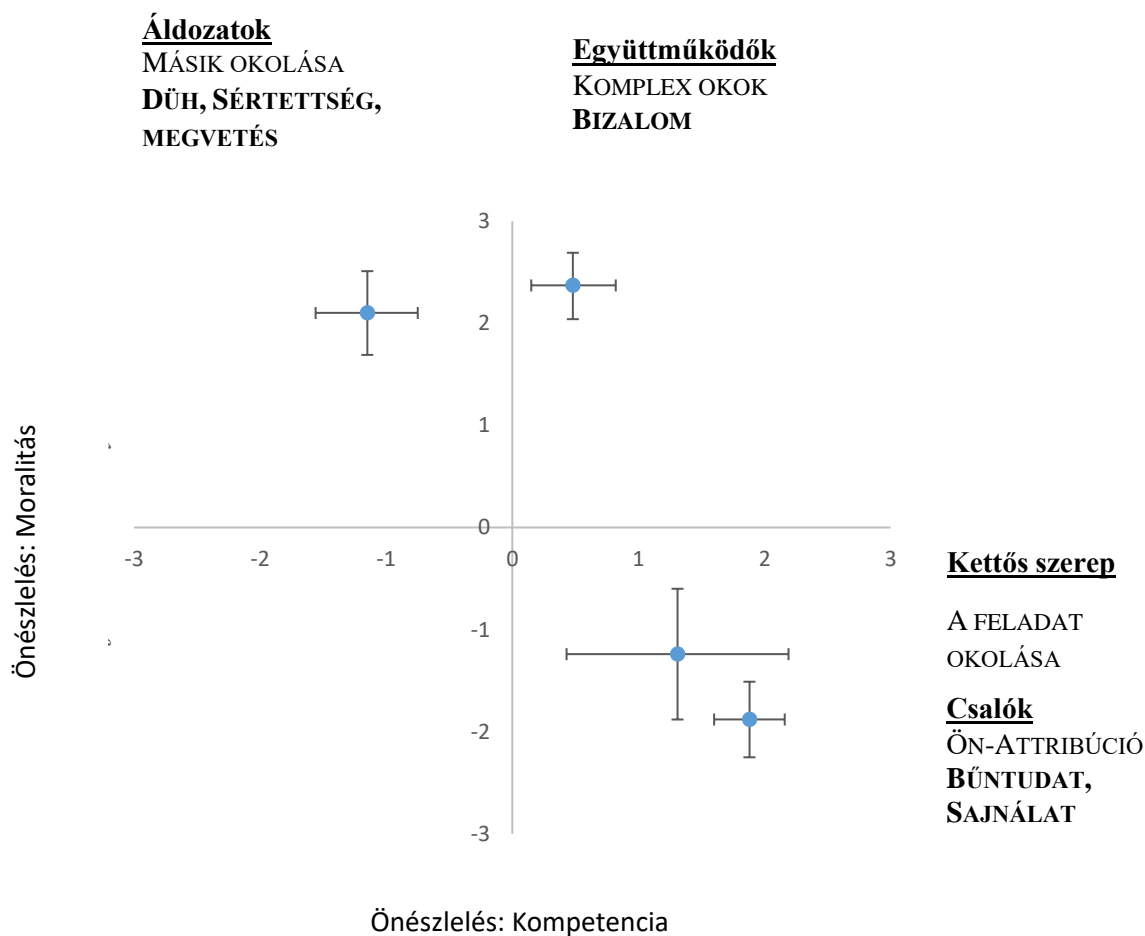
A 9. ábra az 1. táblázat alapján megfogalmazott hipotézisek ön- és társészlelési vonatkozásait mutatja be illusztrációként. Az eredmények alátámasztják a megfogalmazott hipotéziseket az együttműködők kompetencia-alapú önészlelésén kívül, amely neutrálisnak mondható. Megfogalmazható, hogy ebben a kevert-motívumú interdependencia helyzetben az együttműködők önészlelését a moralitás dimenzió dominálta.

A 17. ábra alább az önészlelés konfliktus-szerepek alapján mutatja be az önészlelést a moralitás és a kompetencia dimenziókon. Az ábra kiegészül az attribúciós mintázat és a jellemző érzelmek jelölével.

17. Ábra. Kibővített modell

III. Az interperszonális konfliktus érzelmi vonatkozásai (H6)

A 15. táblázat alább a konfliktushoz kapcsolódó érzelmek faktorstruktúráját mutatja be. A négyfaktoros modell a teljes variancia 67 százalékát magyarázza. Három faktor a konfliktus-szerepek alapján felállított érzelmi mintázatot tükrözi, a harmadik faktor pedig a szelfre vonatkozó kompetencia-alapú érzelmeket tartalmazza. Az eredmények megerősítik a hipotéziseket.

15. táblázat. A konfliktushoz kapcsolódó érzelmek struktúra mátrixa

Érzelem	Faktorsúlyok				Commu- -nalties
	Faktor 1 Áldozati profil	Faktor 2 Csaló profil	Faktor 3 Önkompeten- cia-alapú ézelmek	Faktor 4 Együttműködő profil	
Sértődöttség	-.887			-.317	.799
Düh	-.877			-.366	.798
Megvetés	-.826			-.369	.717
Bosszúvágy	-.823			-.326	.694
Fenyegetettség	-.539	.375			.416
Bűntudat		.901			.826
Lelkiismeret- furdalás		.895			.812
Sajnálát		.758			.623
Szégyen	-.413	.518	-.416		.572
Büszkeség			.807		.702
Magabiztosság			.776	.302	.657
Káröröm		.338	.496		.445
Elismerés	.336			.878	.779
Tisztelet	.327			.869	.766
Bizalom				.777	.614
Együttérzés		.507		.585	.546
Eigenvalue	4.527	3.064	1.940	1.238	
% of total variance	28.293	19.149	12.126	7.738	
Total variance	28.293	47.442	59.568	67.305	

Note. Principal component analysis with Oblimin rotation. Factor loadings are sorted by size.

Coefficients with a value below 0.3 are not shown. N=388.

A 16. táblázat a csoportok összehasonlításának eredményeit mutatja be az érzelmek szempontjából. Az együttműködők, a csalók és az áldozatok csoportjára vonatkoztatott érzelmek tekintetében szignifikáns különbség mutatkozott a csoportok között, amelyet a páronkénti összehasonlítás is megerősített. A szelf-aspektusú kompetencia-alapú érzelmek esetén csak a büszkeség és a káröröm tekintetében volt kimutatható különbség a csoportok között a várt irányban.

16. Táblázat GEE csoportösszehasonlítás (csalók, áldozatok, kettős szerepűek és kooperatívok) konfliktus-indukált érzelmei

Érzelem	Wald Kih- négyzet	p	QIC
Harag _t	57,389***	<0,0001	758,216
Bosszúvágy _t	42,983***	<0,0001	791,976
Sértettség _t	43,487***	<0,0001	776,619
Megvetés _t	57,892***	<0,0001	727,564
Megfélemlítettség _t	4,97 ^{NS}	0,174	782,443
Büntudat _t	38,09***	<0,0001	722,355
Lelkiismeret-furdalás _t	32,657***	<0,0001	764,199
Együttérzés _t	50,4***	<0,0001	678,398
Sajnálát _t	57,875***	<0,0001	761,884
Bizalom _t	98,449***	<0,0001	620,312
Elismerés _t	68,891***	<0,0001	437,296
Tisztelet _t	79,528***	<0,0001	447,517
Büszkeség _t	19,14***	<0,0001	395,324
Magabiztosság	9,987 ^T	0,019	748,0
Szégyen _t	5,56 ^{NS}	0,135	855,041
Káröröm _t	24,338***	<0,0001	763,685

GEE csoportösszehasonlítás (csalók, áldozatok, kettős szerepűek és kooperatívok) konfliktus-indukált érzelmei

N=270 df=3. Az elemzés a csapathatást kontroll alatt tartotta.

A szignifikanciaszintet $p \leq 0,001$ értékben határozta meg a többszörös tesztelés miatti korrekció és jelölése: ***. Tendenciós kapcsolat $0,05 \leq p \leq 0,002$ jelölése: ^T. Nem szignifikáns eredmény jelölése: ^{NS}.

IV. Konfliktushoz kapcsolódó szükségletek, valamint az agenciát növelő illetve elfogadást közvetítő üzenetek hatása (H10, H12)

A 23. ábra bemutatja, hogy a konfliktushoz kapcsolódó szükségletek alapján képzett két összevont mutató szignifikáns különbséget talált a három csoport, a csalók, az áldozatok és a kettős szereppel bírók között. A páronkénti összehasonlítás megerősítette, hogy az eltérés a várt irányban mutatható ki: a csalók szignifikánsan magasabb moralitással kapcsolatos, az áldozatok pedig szignifikánsan magasabb agencia-jellegű szükségletéről számoltak be. A várt módon a kettős szerepűek mindkét területen magas szükségleti szintről számoltak be.

A Megbékélés szükséglet-alapú modellje (Shnabel és Nadler, 2008) Aszimmetrikus szükségletek (H10 A és B)

23. Táblázat GEE group comparisons (cheaters, victims, duals) of contact-related interpersonal needs

Need Factor	Wald Chi-Square	p	QIC
Ágencia Szükségletek	14,013***	0,001	180,079
Moralitás Szükségletek	33,233***	<0,0001	183,420

N=195 df=2. Effect of teams are controlled for. Significance level is adjusted to $p \leq 0,001$ value for multiple testing and is marked by***.

22. Táblázat Pattern matrix of conflict-related interpersonal needs.

Need item (indicating hypothesized group: cheater or victim)	Factor loadings		Communalities
	Factor 1 <i>Moral-Social dimension</i>	Factor 2 <i>Agency dimension</i>	
Need to be seen harmless (C)	.853	.686	
Need for acceptance (warmth) (C)	.829	.730	
Need to be seen well-meaning (C)	.797	.592	
Need for morality (C)	.773	.659	
Need for understanding (C)	.588	.436	
Need for worthiness (V)		.771	.639
Need for competence (V)		.747	.694
Need for strength (V)		.738	.694
Need for control (V)		.669	.402
Eigenvalue	3,952	1,528	
% of total variance	43,916	16,975	
Total variance	43,916	60,891	

Principal component analysis with Oblimin rotation. Factor loadings are sorted by size. Coefficients with a value below 0.3 are not shown. N=371.

Az ismételt mérés eredményeit a 15. és a 16. ábra prezentálja. A tervezetthez képest ebben az esetben csak tentatív elemzés volt végezhető mivel nem volt lehetőség kontroll csoport beiktatására az adatszerzés korai lezárásának szükségessége miatt. A tentatív eredmények a várt módon alakultak: a csalók esetében az elfogadó üzeneteket tartalmazó faktor növelte szignifikánsan a megbékélési kedvet, míg az áldozatok esetében ugyanez az empowerment üzenetről volt csak elmondható. A kettős szerepűek esetében viszont csak az elfogadó üzenetek hoztak szignifikáns változást. Az eredmények illusztratív értékűek, oksági viszony a fentiek okán nem vonható le.

Ismételt mérés: tentatív elemzés (H11) Interakció vizsgálata

$$\Delta \text{Megbékélési Hajlandóság}_{T2-T1} = \text{Konfliktus-szerep}_{\text{csaló, áldozat, kettős}} * \text{Elfogadó Üzenet Faktor} + \text{Konfliktus-szerep}_{\text{csaló, áldozat, kettős}} * \text{Empowerment Üzenet Faktor}$$

15. Ábra Illustration of the function of cheater's reconciliatory attitudes and acceptance message factor

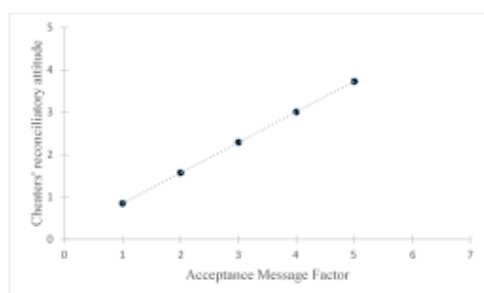

Illustration of the $\Delta W_{\text{Cheater}} = 0,13 + 0,722 * \text{AMF}$ function.

16. Ábra Illustration of the function of victims' reconciliatory and empowerment message factor

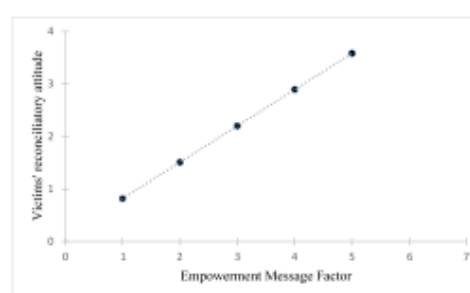

Illustration of the $\Delta W_{\text{Victim}} = 0,13 + 0,692 * \text{EMF}$ function.

Korlátok

- A kvázi –kísérleti jellegből adódó korlátok: a randomizáció hiánya miatt a háttérváltozók kontrollálása nem valósult meg.

- Fontos kiemelni, hogy önészlelés esetén egyéni, társ-észelés során csapatészlelést mértem.
- Fontos megemlíteni, hogy a kétfős csapatok mellett, egyes csapatok három főből álltak (pl. páratlan számú létszám esetén). A kétfős illetve a háromfős csoport eltérő karakterisztikumokkal rendelkezhet. A csapathatást, azaz a nem független megfigyeléseket kontroll alatt tartottam az elemzés során.
- A legfőbb hiányossága a vizsgálatnak, hogy az ismételt mérés esetén nem tudott kontroll csoportot beiktatni, így az eredmények csak illusztratív jelleggel bírnak.
- Az érzelmek mérése tekintetében meg kell említeni, hogy egyéni különbségek vannak a saját érzelmek felismerésének képességében.

2. Kutatás: A Megbékélés Szükséglet-alapú Modell relevanciájának vizsgálata a resztoratív igazságszolgáltatás kontextusában: Kvalitatív Tartalomelemzés.

A kutatás célja és kérdései

A Big Two kategóriák és a MSZM verbális és nonverbális áttekintése alapján a vizsgálat fő célja az volt, hogy tanulmányozza a modell által tételezett tartalmi kategóriák manifesztációit a való életbeli aktív konfliktusok kontextusában. A 25. táblázat foglalja össze a MSZM alapján valamint a Nagyságrendi eltérés koncepciója alapján kialakított elméleti kategóriarendszert, ami a kódolás alapját is szolgáltatta. Az ábra tartalmazza a kommunikációs tartalom tételezett forrását (áldozat vagy tettes), fókuszát (önmagára irányul vagy önmagán kívülre), valamint az elméleti áttekintés alapján feltételezett, a megbékélést segítő vagy gátló (konstruktív vagy destruktív) hatását. A kutatás célja a kommunikációs tartalomnak a felsorolt jellemzők alapján történő vizsgálata a resztoratív igazságszolgáltatás kontextusában.

25. táblázat. A MSZM és a Nagyságrendi Eltérés koncepció kommunikációs vetülete

	KONFLIKTUS SZEREP	ÁLDOZAT	TETTES
	SÉRÜLT IDENTITÁS-DIMENZIÓ	Ágencia/Kontroll	Moralitás
SZELF-FÓKUSZÚ KOMM.	ÖNBEMUTATÁS (önsegítő erőfeszítés)	Önbemutató ágensként	Önbemutató morális karakterként
EXTERNÁLIS FÓKUSZ	NAGYSÁGRENDI ELTÉRÉS (megbékélést gátló)	A bűncselekmény, az igazságtalanság, a következmények hangsúlyozása	A bűncselekmény, az igazságtalanság, a következmények minimalizálása
	HELYREÁLLÍTÓ ÜZENETEK (megbékélést segítő)	Ágenciát növelő üzenetek az elkövetőtől	Elfogadást közvetítő üzenetek az áldozattól

Módszer

Adatgyűjtés, esetválasztás, esetismertetés

Az adatokat egy EU által támogatott nemzetközi pályázat¹ keretében gyűjtöttük 2011 szeptembere és 2013 májusa között. A magyar adatgyűjtés négy megyében a Foresee Kutatócsoport munkatársai szerezték, amely békítőkörök diktafonos regisztrációját jelentette a résztvevők tájékozott beleegyezését követően. Az esetválasztás során előnyben részesültek azok az esetek ahol a hanganyag minősége megfelelő volt, azonosíthatóak voltak a beszélők, aktív konfliktus volt jelen és az áldozatok nagyobb számban vettek részt. Az első eset korábbi bérlők között történt lopásról szólt, amelynek megbeszélésén többek között egy elkövető és négy áldozat vett részt. A második eset volt kollégiumi lakótársak között történt sorozatos lopásról szólt, amelyben egy elkövető és három áldozat vett részt. Mindkét esetben született megállapodást, de az első esetben az elkövető nem tartotta azt be (Ehret, Dhont, Fellegi, Szegő, 2013).

Kategorizáció és kódolás

Összesen 5 órányi hanganyag került feldolgozásra és tartalomelemzésre előre felállított kategóriarendszer alapján, amelyet a 25. táblázat alapján dolgoztam ki. A kutatásban kizárólag a tettes és az áldozatok megszólalásait vizsgáltam. A megszólalásokat megszakítás nélkül megnyilvánulási egységek mentén szegmentáltam, majd a kódolást a megnyilvánulási egységeken belül végeztem el. A kódok kifejezési egységekre vonatkoztak, amelyek alatt mondatokat vagy mondatrészeket értettem. A kódolást hárman végeztük el, ketten a kódolók között nem ismerték az elméleti kereteket illetve a hipotéziseket. A kódokat áttekintettük és ahol szükséges volt felülvizsgáltuk. A változtatások konszenzuális megegyezés eredményeként jöttek létre voltak.

Eredmények

A kvantitatív eredményeket a 27. táblázat tartalmazza (alább). A szürkével jelölt cellák azoknak a kifejezési egységeknek a gyakoriságát jelzik, amelyek összhangban vannak az elméleti modellekkel. A dolgozat elemzi a kapott konzisztens és inkonzisztens eredményeket, a kommunikáció konstruktív és destruktív vonatkozásait, valamint példákkal illusztrálja az egyes kategóriákat. Az eredményeket klinikai relevanciájuk szempontjából is göröcső alá veszem. Az eredmények, a vizsgálat természete és az alacsony esetszám miatt illusztratív értékkel bírnak.

An extension is presented on the clinical relevance of control/agency in the discussion. The

---

¹ Project No: JLS/2010/JPEN/AG/1609, the project was co-funded by the European Commission's Criminal Justice Programme, Directorate-General Justice, consortium leader: University of Tübingen

Table 27. Két eset tartalomelemzése: Szükségletek, destruktív és konstruktív kommunikáció

	KATEGÓRIÁK	1 eset		2 eset		
		elkövető (1 fő)	áldozatok (4 fő)	elkövető (1 fő)	áldozatok (3fő)	
Szükségletek	Morális énkép szükségletét jelző kifejezések	4	0	7	0	
	Ágencia szükségletét jelző kifejezések	4	2	0	2	
Destruktív v komm.	Magnitude gap communication acts	14	0	2	5	
Konstruktív komm.	Elfogadást közvetítő üzenetek	3	1	1	5	
	Empowerment üzenetek	Felelősségvállalás	7	0	8	0
		Hatalomérzetet visszaállító üzenetek	0	0	0	0

Note. Counts are presented.

Cells in grey indicate the postulates of the Needs based Model of Reconciliation (Shnabel and Nadler, 2008) Content of the white cells are not explained or derived by the model.

Black cells indicate destructive communication acts described by the magnitude gap concept.

Általános megvitatás

Mindkét kutatás a Big Two szociabilitás/moralitás és ágencia/kompetencia dimenzióit vizsgálta aktív interperszonális konfliktusok kontextusában. Az első kutatás megerősítette a formai és tartalmi struktúráját a társas és önészlelés dimenzióin egy ökológiailag magas érvényességű helyzetben. Az eredmények alapján a moralitás dimenzió elsődlegessége is kikövetkeztethető. A model kiegészítéseként kompetencia és moralitás-alapú érzelmi mintázatokat is tételeztem és erősítettem meg empirikusan.

Az eredményeket, az elméleti megalapozással együtt a konfliktuskezelés gyakorlati vonatkozásában is tárgyalom. Fontos kiemelni, hogy a hagyományosan empátia-növelésre építő párbeszéd alapú konfliktuskezelő programokból bár az elkövetők illetve a többségi/magas státuszú csoporttagok profitálhatnak, hatásosságuk kérdéses az áldozatok illetve kisebbségi/alacsony státuszú csoporttagok esetén (Bruneau and Saxe, 2012, Aydin et al., 2019). Ezért is bír kiemelt jelentőséggel, hogy az intervenciók tervezésekor az áldozatok ágencia igényét is figyelembe vegyük a gyógyulásuk illetve a megbékélés elősegítése érdekében. Fontos emellett az ágencia-szükségletek azon jellemzőjét is figyelembe venni, hogy nehezen verbalizálhatóak. Ezért szükséges a szakember képzés során erre külön hangsúlyt fordítani. Ahogy az egyre szaporodó szociálpszichológiai irodalom is mutatja, ágenciát növelő üzeneteket nemcsak verbálisan lehet közvetíteni. Bruner és Saxe (2012) például a perspektíva-átvétel hatékonyságát bizonyította csoportközi kontextusban, a resztoratív gyakorlat pedig az áldozat bevonásának támogatásával valósít meg hasonló célokat. Fontos, hogy a konfliktus-kezelés

területén dolgozó kutatók és a gyakorlati szakemberek továbbra is szorosan tudjanak együttműködni.

Kapcsolódó publikációk

Gulyás A., Krémer A., Z. Papp Zs. (2018) *A normasértések kezelése*. Budapest: Dialóg Campus.

Z. Papp Zs. (2017) Az áldozathibáztatás pszichológiai magyarázatai. A kontroll szerepe az áldozatsegítésben. *Alkalmazott Pszichológia*, 17(1), 77-97.

Z. Papp Zs., Fellegi, B., Szegő D. (2016) Constructive and destructive dialogues between victims and offenders. *Alkalmazott Pszichológia*, 16(4), 93-112.